

УДК 613/614+331.47

ТРИВАЛІСТЬ РОБОЧОГО ЧАСУ: ДОСВІД ЕКОНОМІК РОЗВИНЕНИХ КРАЇН

Студ. С.М.Ясковець, гр. БІТ2ск-15

Науковий керівник доц. Ю.В. Клапцов

Київський національний університет технологій та дизайну

Мета і завдання. Мета дослідження – аналіз досвіду функціонування економіки розвиненої держави в період світової кризи, визначення переваг заходів та перспективи можливого застосування в Україні для запобігання масових звільнень.

Завдання дослідження – провести аналітичний огляд інформації щодо заходів соціального захисту працюючих під час економічної кризи.

Об'єкт дослідження. Комплекс заходів економічної та соціальної політики, що направлена на підтримку та збереження сприятливих умов на ринку праці в період економічних спадів.

Методи та засоби дослідження. Під час проведення дослідження застосовано загальнонаукові методи пізнання - діалектичний, історичний, аналізу і синтезу, порівняння, статистичних та соціологічних методів збору і обробки інформації.

Наукова новизна та практичне значення отриманих результатів. Проведено аналітичний огляд інформаційних джерел щодо вирішення питання соціального захисту працівників в період економічних криз, скорочень виробництва. Отримані результати дозволяють краще зрозуміти політичні та економічні умови для розробки та запровадження програми скороченого робочого часу, та дати оцінку можливості використання подібної системи для України.

Результати дослідження. Kurzarbeitzeit - це «німецька відповідь» на економічну кризу. Кількість робітників працюючих по програмі скорочено робочого часу значно збільшилась в період світової кризи і досягла цифри в понад 1,5 млн чоловік. Згідно з розрахунками, без широкого використання цієї програми, безробіття підвищилося б приблизно в два рази. Не зважаючи на те, що криза подолана і зайнятість населення збільшується, модифіковані нормативні акти, що регулюють скорочення робочого часу зі сторони роботодавця використовуються й зараз.

Перші спогади про виплати робітникам в разі скорочення робочого часу датуються початком минулого століття. Приводом була поправка до податку на тютюн в 1909 році, коли зростання зборів означило спад потреби в обробці тютюну. Після Першої світової війни, програма скороченого робочого часу була інтегрована в недавно створену схему виплати допомоги по безробіттю у всіх галузях промисловості в Кайзерівській республіці. На той час, коли світова економічна криза досягла свого піку в 1932 році, частка працівників працюючих на короткому часі збільшилась більш ніж на 20 відсотків. Короткочасна робота була знову розгорнута в великому масштабі в другій половині 1960-х років, які стали свідками першої післявоєнної економічної кризи. Значне зростання короткочасної роботи в середині 1970-х і першій половині 1980-х років було спричинене нафтовою і енергетичною кризою. Возз'єднання Німеччини представило особливий випадок. Після фінансового, економічного та соціального союзу, виробництво в колишній НДР швидко зупинилося і неповна зайнятість різко збільшилась. На початку 1991 року понад чверть усіх співробітників в Східній Німеччині були зайняті в неповному обсязі. Через деякий час, після закінчення буму возз'єднання, число робочих по цій програмі знову збільшилась - на цей раз в першу чергу в Західній Німеччині. Протягом цих періодів економічного спаду кількість працівників зайнятих в неповному обсязі, навпаки, збільшилась відносно мало; хоча різко зросло безробіття. Проте, в час останньої економічної кризи було зафіксовано використання програми ширше, ніж будь-коли раніше в історії ФРН, після

возз'єднання.

Число робітників що працюють по програмі скорочення робочого часу різко зросло з жовтня 2008 року, і потім досягло свого піку в другому кварталі 2009 року. У травні 2009 року понад 1,5 млн співробітників отримали надбавку через неповну зайнятість з економічних причин. У лютому 2011 року відбулося суттєве зниження цього показника до 150,000.

Без широкого використання програми, рівень безробіття в Німеччині безсумнівно зростає набагато швидше - в абсолютному значенні приблизно в два рази.

Втрата працівником місячного доходу за рахунок виплат по програмі скороченого робочого часу зведено до мінімуму. Відпрацьовані години оплачуються як зазвичай. Падіння доходів через втрату робочого часу частково компенсується Федеральним агентством з працевлаштування. Сума не перевищує 60 відсотків від різниці чистого прибутку до введення програми для працівників без дітей і 67 відсотків працівників з дітьми. У деяких секторах промисловості, добавка частково оплачується роботодавцем.

У Німеччині, керівництво або рада підприємства може запросити скорочення робочого часу для підприємства з економічних причин. Спочатку компанія повинна довести, що інші "гнучкі" заходи – такі як скорочення понаднормової роботи або надлишок робочих годин в працівників були використані, наскільки це можливо. В цьому випадку компенсація за скорочення робочого часу є альтернативою звільненням. Спочатку компанія повинна представити план в місцеве агентство зайнятості, де вказати передбачувану кількість скорочення роботи для працівників та її тривалість. Компенсація за скорочення робочим часом (Short-time working compensation, далі STC), що покривається системою соціального забезпечення, доступна для всіх працівників з втратою щонайменше 10 відсотків від валового місячного заробітку. Розрахунок індивідуального STC є таким же, як при розрахунку допомоги по безробіттю: за втрачені робочі години, співробітники, які мають як мінімум одну дитину-утриманця отримують компенсацію в розмірі 67 відсотків від чистої різниці до звичайної заробітної плати, в той час як ті, що не мають утриманців, отримують 60 відсотків; за повну втрату роботи, STC має таку ж суму в якості допомоги по безробіттю (див, наприклад, Grimmann і Wiessner, 2009).

Ситуація ж для України відрізняється. Кількість профспілок, які зазвичай представляють інтереси працівників в колективних договорах і приймають рішення про зміну режиму робочого часу, зменшується протягом останніх двадцяти років і до періоду економічної кризи в 2009 році, скоротилась майже на 62%- з 25 мільйонів у 1992 році до 8,6 мільйона в 2009 році. Також, зараз є не зовсім ясною роль профспілок як незалежного інституту в регулюванні трудових відносин. В результаті, ми маємо, що на момент кризи 2008/2009 років, не було реалізовано законів та регламентацій щодо часу роботи компаній та можливого його скорочення, які в свою чергу, мали б допомогти працівникам зберегти свої місця, коли компанії почали скорочувати витрати.

Висновки. Проведені аналітичні дослідження щодо організації праці в період економічного спаду переконливо свідчать про необхідність додаткових заходів з забезпечення соціального захисту працюючого населення. Таким заходом може виступити програма скороченої тривалості робочого часу. Але для її впровадження в Україні необхідно дослідження впливу національних особливостей економіки та корегування законодавчої бази в галузі охорони праці.

Ключові слова. Робочий час, економічна криза, скорочення виробництва, соціальний захист, трудове законодавство.